
DYREKTYWA UE DOTYCZĄCA PRAWA DOSTĘPU DO ADWOKATA: INSTRUKCJA DLA PROFESJONALISTÓW

Pia Janning

DYREKTYWA UE DOTYCZĄCA PRAWA DOSTĘPU DO ADWOKATA: INSTRUKCJA DLA PROFESJONALISTÓW

PIA JANNING

SPORZĄDZONA PRZEZ:

IRISH COUNCIL FOR CIVIL LIBERTIES LIMITED (IRLANDZKA RADA WOLNOŚCI
OBYWATELSKICH)

9-13 BLACKHALL PLACE
DUBLIN 7
IRLANDIA

TEL. +3531-7994505
FAKS +3531 -7994501
E INFO@ICCL.IE
www.iccl.ie

NINIEJSZĄ PUBLIKACJĘ OPRACOWANO PRZY WSPARCIU FINANSOWYM
PROGRAMU UNII EUROPEJSKIEJ WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH
KARNYCH. ZA TREŚĆ NINIEJSZEJ PUBLIKACJI WYŁĄCZNĄ ODPOWIEDZIALNOŚĆ
PONOSI SPÓŁKA IRISH COUNCIL FOR CIVIL LIBERTIES LTD. – BENEFICJENT
WDRAŻAJĄCY I OPINIE W NIEJ WYRAŻONE NIE SĄ TOŻSAME Z POGLĄDAMI
KOMISJI EUROPEJSKIEJ.

O autorze:

Pia Janning jest koordynatorką projektów (Wymiar sprawiedliwości) w Irish Council for Civil Liberties Limitedh (ICCL), w której pracuje nad szeregiem bieżących spraw priorytetowych dla ICCL, w tym nad ogólnoeuropejskimi projektami Network Justicia Project and the Flagship Legacy Project. Pia uzyskała dyplom w dziedzinie prawa na University College Cork oraz dyplom magistra prawa międzynarodowego w dziedzinie praw człowieka na University of Essex. Wcześniej pracowała jako radca prawny w zespole ds. praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych w Amnesty International, w Irlandii, oraz jako prawnik ds. praw człowieka w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i Handlu.

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE I KONTEKST DYREKTYWY	1
2. ZAKRES DYREKTYW	4
2.1 Kiedy prawa określone w niniejszej dyrektywie mają zastosowanie?	4
2.2 Jakimi prawami dysponują podejrzane i oskarżone osoby na mocy tej dyrektywy?	5
2.2.1 Prawo dostępu do adwokata	5
2.2.2 Prawo do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności	9
2.2.3 Prawo do komunikacji z osobami trzecimi w czasie pozbawienia wolności	10
2.2.4 Prawo do komunikacji z organami konsularnymi	10
2.2.5 Postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania	11
3. ODSTĘPSTWA OD PRAW PRZEWIDZIANYCH W DYREKTYWIE	13
4. ZRZECZENIE SIĘ PRAW	17
5. ŚRODKI NAPRAWCZE	19
6. WNIOSKI KOŃCOWE	20
ZAŁĄCZNIK – TEKST DYREKTYWY	21

1. WPROWADZENIE I KONTEKST DYREKTYWY

Celem niniejszej publikacji jest opracowanie wytycznych dla profesjonalistów w zakresie interpretacji i stosowania postanowień *Dyrektywy UE dotyczącej prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania; prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności, a także prawa do komunikacji z osobami trzecimi i organami konsularnymi podczas pozbawienia wolności* (zwanej dalej Dyrektywą dotyczącą prawa dostępu do adwokata).

Dyrektywę w sprawie prawa dostępu do adwokata przyjęto dnia 22 października 2013 r. i powinna być transponowana do prawa krajowego do 27 listopada 2016 r. Dyrektywa powstała na bazie harmonogramu działań obejmującego prawa procesowe podejrzanych i oskarżonych, jaki przyjęto w 2009 r. w czasie szwedzkiej prezydencji Unii Europejskiej. Celem szwedzkiego harmonogramu działań jest wzmocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w UE. Zakłada on przyjęcie szeregu środków, które mają zagwarantować prawa procesowe we wszystkich Państwach Członkowskich UE poprzez ustanowienie wspólnych minimalnych norm ochrony praw podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym. Szwedzki harmonogram ustanawia plan działań w zakresie praw procesowych programu sztokholmskiego 2010-2014,¹ w którym określono priorytety UE w dziedzinie sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa.

Celem tych wspólnych norm minimalnych jest dalszy rozwój oparty na obowiązującej wśród Państw Członkowskich UE zasadzie wzajemnego uznawania wyroków, orzeczeń sądowych, jak również współpracy policyjnej i wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych o wymiarze transgranicznym. Zasada ta jest zapisana w Artykule 82(2) Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).²

¹ Program sztokholmski opiera się na programie Tampere i na programie haskim.

² Traktat rzymski z 1957 r. (przemianowany w 2009 r. na Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej) Zasada wzajemnego uznawania została przejęta w tekstach szeregu traktatów UE oraz innych środków. Patrz Traktat z Maastricht z 1992 r., Traktat amsterdamski z 1997 r. oraz Konkluzje ze spotkania Rady Ministrów w Tampere, w Finlandii, w 1999 r. (Konkluzje z Tampere). Patrz również propozycje Komisji Europejskiej z 2003 r. w zakresie gwarancji proceduralnych oraz projekt decyzji ramowej opracowany przez Komisję w 2004 r.

Zasada wzajemnego uznawania wymaga od sądu w jednym Państwie Członkowskim uznawania orzeczeń sądowych oraz wykonywania wniosków o pomoc ze strony organów sądowych drugiego Państwa Członkowskiego.

Na mocy Traktatu lizbońskiego, który wszedł w życie w 2009 r. i wzmacnia zasadę wzajemnego uznawania, Parlament Europejski i Rada otrzymały uprawnienia do wydawania dyrektyw ustanawiających minimalne normy dotyczące praw podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym, a także praw ofiar przestępstwa.

Szwedzki harmonogram działań zawiera szereg środków, których celem jest wspieranie ochrony podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym.³

Dyrektywa w sprawie prawa dostępu do adwokata podlega środkowi C1: Porada prawna i została przyjęta w oparciu o szwedzki harmonogram działań.⁴

25 Państw Członkowskich weźmie udział w przyjęciu i zastosowaniu tej Dyrektywy. Irlandia, Wielka Brytania i Dania nie uczestniczą w przyjęciu niniejszej Dyrektywy i nie są nią więc obecnie związane.⁵ Jednakże Irlandia może w przyszłości zgodzić się na związanie tą Dyrektywą.

3 Środki te obejmują: środek A: Tłumaczenia pisemne i ustne; środek B: Informacja o prawach i informacja o zarzutach; środek C1: Porada prawna; środek C2: Pomoc prawna; środek D: Kontakt z krewnymi, pracodawcami i organami konsularnymi; środek E: Specjalne gwarancje dla osób podejrzanych lub oskarżonych wymagających szczególnego traktowania; środek F: Zielona Księga w sprawie praw do kontroli podstaw do zatrzymania Tekst szwedzkiego harmonogramu działań dostępny jest na stronie: <http://www.eujusticia.net/images/uploads/pdf/Swedish_Roadmap_July_09.pdf> (data dostępu: 1 grudnia 2014 r.)

4 Stanowi on środek C1. Pozostałe przyjęte Dyrektywy, to Dyrektywa w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego (środek A) oraz w sprawie prawa do informacji (środek B)

5 Punkty 58-59 preambuły do Dyrektywy.

Dyrektywa opiera się na prawach chronionych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej (które stały się wiążące na mocy Traktatu Lizbońskiego)⁶ oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC),⁷ zgodnie z wykładnią Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TS UE) i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz). Dyrektywa stwierdza, że poziom ochrony praw przyznanych podejrzanym i oskarżonym nie może być niższy niż wynikający z norm określonych w Karcie i EKPC.⁸ Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ustanawia pewne normy, dotyczące prawa dostępu do adwokata, które dostarczają ważnych wskazówek w kontekście Dyrektywy. Dlatego też stosowne orzecznictwo ETPCz jest przytaczane w całej niniejszej publikacji.

6 Zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Artykuł 4); prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (Artykuł 6); poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego (Artykuł 7); prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu (Artykuł 47); domniemanie niewinności i prawo do obrony (Artykuł 48).

7 Zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Artykuł 4); prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (Artykuł 5); prawo do rzetelnego procesu (Artykuł 6); Artykuł 6(3)(c) stwierdza, że osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo do obrony przez ustanowionego obrońcę; prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (Artykuł 8).

8 Punkt 54 preambuły do Dyrektywy.

2. ZAKRES DYREKTYWY

2.1 Kiedy prawa określone w niniejszej dyrektywie mają zastosowanie?

Zgodnie z Artykułem 2 niniejsza Dyrektywa ma zastosowanie „do podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym od chwili poinformowania ich przez właściwe organy Państwa Członkowskiego, za pomocą oficjalnego powiadomienia lub w inny sposób, o tym, że są podejrzani lub oskarżeni o popełnienie przestępstwa, niezależnie od tego, czy zostali pozbawieni wolności.” Dyrektywa ma zastosowanie do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia kwestii, czy podejrzany lub oskarżony popełnił przestępstwo, w tym w stosownych przypadkach wydanie wyroku skazującego i rozpatrzenie wszelkich środków odwoławczych. W stosowaniu Dyrektywy szczególną uwagę należy zwrócić na potrzeby podejrzanych i oskarżonych wymagających szczególnego traktowania.⁹

Należy zauważyć, że w przypadku drobnych przestępstw, takich jak wykroczenia drogowe, wykroczenia polegające na naruszeniu ogólnych przepisów władz lokalnych oraz wykroczenia polegające na naruszeniu porządku publicznego, za które przewiduje się nałożenie kary przez organ inny niż sądy, a od nałożonej kary można się odwołać, niniejsza Dyrektywa powinna mieć zastosowanie jedynie do postępowania wszczętego przed sądem w wyniku takiego odwołania.¹⁰ Jednakże Dyrektywa obowiązuje we wszystkich sprawach, w których karą może być kara pozbawienia wolności.¹¹

Dyrektywa potwierdza, że określone przez nią prawa i obowiązki nie mają, w żadnym wypadku, wpływu na obowiązek Państwa Członkowskiego zagwarantowania prawa do rzetelnego procesu sądowego na mocy EKPC.

W odniesieniu do postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania Dyrektywa ma zastosowanie z chwilą aresztowania w wykonującym nakaz Państwie Członkowskim.¹²

⁹ Artykuł 13 Dyrektywy.

¹⁰ Artykuł 2(4)(a) Dyrektywy.

¹¹ Artykuł 2(4)(b) Dyrektywy.

¹² Artykuł 2(2) Dyrektywy.

Co do dostępności bezpłatnej pomocy prawnej w celu ułatwienia dostępu do adwokata, Artykuł 11 stanowi, że „dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla prawa krajowego dotyczącego pomocy prawnej z urzędu, stosowanego zgodnie z Kartą oraz EKPC.” Kolejna dyrektywa określi minimalne normy w odniesieniu do pomocy prawnej, zgodnie ze środkiem C2 harmonogramu działań.

2.2 Jakimi prawami dysponują podejrzane i oskarżone osoby na mocy tej dyrektywy?

2.2.1 Prawo dostępu do adwokata

Artykuł 3(2) Dyrektywy¹³ stanowi, że podejrzani lub oskarżeni mają prawo niezwłocznego dostępu do adwokata począwszy od najwcześniejszego spośród następujących terminów:

- przed ich przesłuchaniem przez policję, przez inny organ ścigania lub organ sądowy;
- w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych;
- niezwłocznie po pozbawieniu wolności; lub
- z chwilą wezwania do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych, w odpowiednim czasie zanim stawią się przed tym sądem.

¹³ Artykuł 3(2)(a)-(d) Dyrektywy

Dyrektywa odzwierciedla orzecznictwo ETPCz w sprawie prawa do rzetelnego procesu sądowego (Artykuł 6(1)),¹⁴ w zakresie dostępu do adwokata. W szczególności, w sprawie z 2008 r. *Salduz przeciwko Turcji*,¹⁵ ETPCz podkreślił znaczenie wczesnego dostępu do pomocy prawnej. Sprawa dotyczyła osoby nieletniej, którą aresztowano i doprowadzono do przyznania się podczas przesłuchania bez obecności adwokata. Nieletni wycofał następnie swoje zeznania, twierdząc, że uzyskano je pod przymusem. Wielka Izba ETPCz uznała, że naruszono prawa skarżącego wynikające z Artykułu 6(1) i Artykułu 6(3)(c) ¹⁶ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka ze względu na brak dostępu do pomocy prawnej podczas przebywania skarżącego w areszcie. Trybunał stwierdził, że „ani pomoc świadczona następnie przez adwokata ani kontradiktoryjny charakter dalszego postępowania nie mogły naprawić nieprawidłowości, do których doszło w trakcie aresztowania policyjnego”.¹⁷ Trybunał stwierdził również, że „w celu zapewnienia, by prawo do rzetelnego procesu pozostało wystarczająco „praktyczne i skuteczne”, zgodnie z Artykułem 6(1) wymaga się, by z zasady zapewniać dostęp do adwokata począwszy od pierwszego przesłuchania podejrzanego przez policję...”¹⁸ Sprawa *Sebalj przeciwko Chorwacji*¹⁹ wyjaśniła, że prawo to obejmuje również przedstawicielstwo prawne podczas przesłuchania przez policję.

W kolejnej sprawie *Dayanan przeciwko Turcji*,²⁰ ETPCz wyjaśnił, że „zaraz po aresztowaniu oskarżony ma prawo do korzystania z pomocy adwokata, a nie tylko podczas przesłuchiwanie”.²¹ Trybunał orzekł również, że adwokat powinien mieć nieograniczony dostęp do „podstawowych aspektów obrony tej osoby: omówienie

14 Artykuł 6(1) stwierdza: „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.”

15 ETPCz z dnia 27 listopada 2008 r., *Salduz przeciwko Turcji*, Nr 36391/02.

16 Artykuł 6(3)(c) stanowi, że oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma prawo do „bronienia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony, do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości”.

17 Jak powyżej przyp. 18 na 58.

18 Tamże w 55.

19 ETPCz 28 września 2011 r., *Sebalj przeciwko Chorwacji*, Nr 4429/09, paragraf 257.

20 ETPCz 13 października 2009 r., *Dayanan przeciwko Turcji*, Nr 7377/03, paragraf 32. W celu przeglądu dalszego związanego z tym orzecznictwa patrz Open Society Justice Initiative, Template Brief Issue #1: Wczesny dostęp do pomocy prawnej, str. 5-6

<<http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/legal-tools-early-access-20120424.pdf>> (data dostępu: 30 stycznia 2015 r.).

21 Tamże w 32.

sprawy, organizacja obrony, zgromadzenie dowodów korzystnych dla oskarżonego, przygotowanie przesłuchań, wspieranie oskarżonej osoby w sytuacji zagrożenia oraz sprawdzanie warunków zatrzymania”.²²

W jaki sposób należy ułatwić dostęp do adwokata?

Na mocy Artykułu 3(4) Dyrektywy, należy udostępnić ogólne informacje w celu ułatwienia podejrzanemu lub oskarżonemu uzyskania dostępu do adwokata. Może to na przykład objąć dostarczenie informacji na stronie internetowej lub w ulotkach dostępnych na posterunkach policji. W przypadku, gdy osoba nie ma adwokata, odpowiednie organy winny zorganizować pomoc adwokata. Może to objąć zorganizowanie pomocy adwokata na podstawie wykazu dostępnych adwokatów, spośród których podejrzanym lub oskarżonym może dokonać wyboru.

Z czym wiąże się prawo dostępu do adwokata?

Na mocy Artykułu 3(3)(a), podejrzanym lub oskarżonym ma prawo do spotkania się na osobności i komunikacji ze swoim adwokatem, w tym również przed przesłuchaniem jej przez policję, przez inny organ ścigania lub organ sądowy;

Na mocy Artykułu 3(3)(b), podejrzanym lub oskarżonym ma prawo do obecności swojego adwokata podczas przesłuchania. Adwokat powinien mieć możliwość **skutecznego udziału** podczas przesłuchiwanie podejrzanego lub oskarżonego. Wszelki taki udział powinien zostać zaprotokołowany.

Punkt 25 preambuły do Dyrektywy stanowi, że **skuteczny udział** oznacza, że “ adwokat może między innymi – zgodnie z takimi procedurami [przewidywanymi w prawie krajowym] – zadawać pytania, domagać się wyjaśnień i składać oświadczenia.”

Ponadto Artykuł 3(3)(c) Dyrektywy stanowi, że Państwa Członkowskie powinny zapewnić, aby podejrzanym lub oskarżonym miała co najmniej prawo do obecności swojego adwokata podczas czynności dochodzeniowych lub dowodowych, które obejmują:

²² Tamże.

- okazanie w celu rozpoznania;
- konfrontacje; oraz
- odtworzenie przebiegu przestępstwa.

Prawo to obowiązuje, kiedy takie czynności są przewidziane w prawie krajowym oraz jeżeli dla powyżej podanych czynności wymagana lub dozwolona jest obecność podejrzanego lub oskarżonego osoby.

Podobne normy ustanowiono na mocy EKPC. W sprawie *Laska i Lika przeciwko Albanii*,²³ ETPCz uznał, że naruszono Artykuł 6(1), gdyż okazanie w celu rozpoznania odbyło się bez obecności adwokata skarżącej osoby.

Jakie są warunki Dyrektywy w zakresie komunikacji pomiędzy adwokatem a podejrzaną lub oskarżoną osobą?

Artykuł 4 Dyrektywy zobowiązuje Państwa Członkowskie do przestrzegania zasady poufności komunikacji pomiędzy podejrzaną lub oskarżoną osobą a jej adwokatem. Obejmuje to spotkania, korespondencję, rozmowy telefoniczne oraz inne formy komunikacji, dozwolone na mocy prawa krajowego.

Europejska Konwencja Praw Człowieka nie zawiera wyraźnej gwarancji odnośnie prawa podejrzanego lub oskarżonego osoby do komunikacji bez przeszkód ze swoim adwokatem. Jednakże w sprawie *S przeciwko Szwajcarii*,²⁴ ETPCz stwierdził, że „prawo oskarżonego osoby do komunikacji ze swoim adwokatem bez przysłuchującej się osoby trzeciej stanowi podstawową część wymogów rzetelnego procesu w społeczeństwie demokratycznym i wynika z Artykułu 6 paragraf 3(c) Konwencji”.²⁵ Tym samym ETPCz oparł się na Artykule 93 Wzorcowych reguł minimalnego postępowania z więźniami Rady Europy, który stanowi, że:

²³ ETPCz 20 kwietnia 2010 r., *Laska i Lika przeciwko Albanii*, Nr 12315/04 i 17605/04.

²⁴ ETPCz 28 listopada 1991 r., *S przeciwko Szwajcarii*, Nr 12629/87, 13965/88. Patrz również ETPCz 16 grudnia 1992 r., *Niemietz przeciwko Niemcom*, Nr 13710/88 oraz ETPCz 12 maja 2005 r., *Ocalan przeciwko Turcji*, Nr 46221/99.

²⁵ ETPCz 28 listopada 1991 r., *S przeciwko Szwajcarii*, Nr 12629/87, 13965/88, paragraf 48.

„Rozmowy pomiędzy więźniem i jego obrońcą mogą odbywać się w zasięgi wzroku, ale nie w bezpośrednim ani w pośrednim zasięgu słuchu przedstawiciela policji lub instytucji o charakterze izolacyjnym”²⁶.

W sprawie **Brennan przeciwko Wielkiej Brytanii**²⁷ ETPCz utrzymywał, że „obecność policjanta w zasięgu słuchu podczas pierwszej rozmowy skarżącej osoby z adwokatem naruszyła jej prawo do skutecznego wykonywania prawa do obrony” i naruszono Artykuł 6(3) (c) jak również Artykuł 6(1).²⁸

2.2.2 Prawo do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności

Artykuł 5(1) Dyrektywy zobowiązuje Państwa Członkowskie do zapewnienia, aby podejrzane lub oskarżone osoby, pozbawione wolności, miały prawo do tego, aby przynajmniej jedna osoba została bez zbędnej zwłoki powiadomiona o pozbawieniu ich wolności. Osobą, jaką należy powiadomić może być na przykład krewny lub pracodawca i może ją wyznaczyć podejrzany lub oskarżony.

Artykuł 5(2) Dyrektywy stwierdza również, że w sprawach, w których podejrzany lub oskarżony jest dzieckiem, osoba, która wykonuje władzę rodzicielską, powinna zostać jak najszybciej powiadomiona o pozbawieniu dziecka wolności oraz o jego powodach. Jeżeli przekazanie takiej informacji osobie, która sprawuje władzę rodzicielską jest sprzeczne z celem najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, należy wówczas powiadomić inną właściwą osobę dorosłą.

²⁶ Rada Europy (Rada Ministrów) Rezolucja (73)(5) w sprawie Wzorcowych reguł minimalnego postępowania z więźniami, (przyjęta przez Radę Ministrów dnia 19 stycznia 1973 r. na 217 posiedzeniu wiceministrów), Artykuł 93.

²⁷ ETPCz 16 października 2001 r., Brennan przeciwko Wielkiej Brytanii, Nr 39846/98, paragraf 58.

²⁸ Tamże w 63.

2.2.3 Prawo do komunikacji z osobami trzecimi w czasie pozbawienia wolności

Artykuł 6 stanowi, że Państwa Członkowskie powinny zapewnić, aby podejrzane lub oskarżone osoby, które zostały pozbawione wolności, miały prawo i możliwość do komunikacji, bez zbędnej zwłoki, z co najmniej jedną osobą. Osobę tę powinna wyznaczyć podejrzany lub oskarżony i może to być na przykład krewny.

W gestii Państw Członkowskich pozostaje sposób wprowadzania praktycznych rozwiązań dotyczących prawa komunikacji z osobami trzecimi, które to rozwiązania wiążą się z terminem, sposobem, czasem trwania i częstotliwością komunikacji, z uwzględnieniem konieczności utrzymania porządku, bezpieczeństwa i ochrony w miejscu, w którym przetrzymywany jest podejrzany lub oskarżony.²⁹

2.2.4 Prawo do komunikacji z organami konsularnymi

Prawo do otrzymania pomocy konsularnej przez podejrzane lub oskarżone osoby, pozbawione wolności, jest zapisane w art. 36 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych (1963 r.). Na mocy Artykułu 7(1) Dyrektywy w sprawie prawa dostępu do adwokata Państwa Członkowskie powinny zapewnić, aby podejrzany lub oskarżony, który nie posiada ich obywatelstwa, i został pozbawiony wolności, miał prawo do powiadomienia bez zbędnej zwłoki organów konsularnych Państwa, którego posiada obywatelstwo i do komunikacji z nimi, jeżeli sobie tego życzy.

Artykuł 7(1) stanowi również, że w przypadku gdy podejrzany lub oskarżony ma dwa obywatelstwa lub więcej, może wybrać, które organy konsularne mają być powiadomione o pozbawieniu ich wolności i z którymi chce się porozumiewać, jeżeli sobie tego życzy.

Podejrzane lub oskarżone osoby mają również prawo do odwiedzin ze strony swoich organów konsularnych, do rozmowy i korespondencji z nimi oraz do tego, by organy te zajęły się organizacją ich zastępstwa procesowego, pod warunkiem że organy te wyrażają na to zgodę, a podejrzany lub oskarżony sobie tego życzy (Artykuł 7(2)).

²⁹ Punkt 36 preambuły do Dyrektywy.

Państwo Członkowskie może regulować wykonywanie praw określonych w Artykule 7 za pomocą krajowych przepisów prawnych lub procedur. Powinny one jedna umożliwić „pełną realizację celów, dla których prawa te przewidziano” (Artykuł 7(3)).

2.2.5 Postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania

Co pociąga za sobą prawo dostępu do adwokata w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania?

Prawo dostępu do adwokata w wykonującym nakaz Państwie Członkowskim

Dyrektywa zobowiązuje Państwa Członkowskie do zapewnienia, aby osoba, której dotyczy wnioski, miała w wykonującym nakaz Państwie Członkowskim prawo dostępu do adwokata od chwili ich zatrzymania zgodnie z europejskim nakazem aresztowania (Artykuł 10(1)).

Na mocy Artykułu 10(2)(a)-(c) prawo dostępu do adwokata w wykonującym nakaz Państwie Członkowskim obejmuje:

- prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby podlegające nakazowi mogły skutecznie skorzystać z przysługującego im prawa, a w każdym przypadku niezwłocznie po pozbawieniu ich wolności;
- prawo do spotykania się na osobności i komunikacji ze swoim adwokatem; oraz
- prawo do obecności i zgodnego z procedurami przewidzianymi w prawie krajowym udziału swojego adwokata w przesłuchaniu objętej wnioskiem osoby³⁰.

Artykuł 10(3) stanowi również, że omówione powyżej prawa opisane w Artykułach 4, 5, 6, 7 oraz 9, mają jednakowe zastosowanie do postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania.

³⁰ W przypadku gdy adwokat uczestniczy w przesłuchaniu, powinno to być odnotowywane, z wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem danego Państwa Członkowskiego (Artykuł 10(2)(c)).

Prawo dostępu do adwokata w wydającym nakaz Państwie Członkowskim

Zgodnie z Artykułem 10(4) w przypadku pozbawienia wolności osoby objętej wnioskiem właściwy organ wykonujący nakaz Państwa Członkowskiego powinien bez zbędnej zwłoki poinformować objętą wnioskiem osobę, że ma ona prawo do ustanowienia adwokata w Państwie Członkowskim wydającym nakaz. Zadaniem adwokata w Państwie Członkowskim wydającym nakaz jest wspomaganie adwokata w Państwie wykonującym poprzez udzielanie mu informacji i porad w celu skutecznego skorzystania przez osoby objęte wnioskiem z przysługujących im praw na mocy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW.³¹

Jeżeli objęta wnioskiem osoba chce skorzystać ze swojego prawa ustanowienia adwokata w Państwie Członkowskim wydającym nakaz i nie posiada jeszcze takiego adwokata, wówczas właściwy organ Państwa Członkowskiego wykonującego nakaz powinien niezwłocznie powiadomić właściwy organ wydającego nakaz Państwa Członkowskiego, który powinien wtedy odpowiednio i bez zbędnej zwłoki poinformować objętą wnioskiem osobę w celu ułatwienia jej dostępu do adwokata.

³¹ 2002/584/WSiSW. Decyzja ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury przekazywania osób między Państwami Członkowskimi. Zapewnienie podwójnej reprezentacji w sprawach związanych z europejskim nakazem aresztowania wskazano jako konieczne, aby zapewnić osobom objętym wnioskiem w wykonującym nakaz Państwie Członkowskim jak najlepszą obronę opierającą się na specjalistycznej wiedzy, patrz Blackstock, J., *European Arrest Warrants: ensuring an effective defence* [Justice, 2012 r.], str. 13 oraz 42-44.

3. ODSTĘPSTWA OD PRAW PRZEWIDZIANYCH W DYREKTYWE

Pewne tymczasowe odstępstwa mogą być dopuszczalne na mocy Dyrektywy, jeżeli spełnione są szczególne warunki.

Wszelkie odstępstwo powinno odpowiadać następującym wymogom:

- muszą być proporcjonalne i nie mogą wykraczać poza konieczny zakres;
- muszą być ściśle ograniczone w czasie;
- nie mogą opierać się wyłącznie na rodzaju lub wadze zarzucanego przestępstwa; ani
- nie mogą naruszać ogólnej rzetelności postępowania.

Jakie odstępstwa są dopuszczalne odnośnie prawa dostępu do adwokata?

W odniesieniu do dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki od chwili pozbawienia wolności, określonego w Artykule 3(2) Dyrektywy, Artykuł 3(5) zezwala na tymczasowe odstępstwo w wyjątkowych okolicznościach, w przypadku gdy oddalenie geograficzne podejrzanych lub oskarżonych osób uniemożliwia zapewnienie prawa dostępu do adwokata bez niezwłocznie po pozbawieniu ich wolności. Jednakże odstępstwo tego rodzaju jest możliwe jedynie na etapie postępowania przygotowawczego i nie powinno mieć zastosowania podczas przesłuchiwania podejrzanych.

Odnosnie prawa do spotykania się z adwokatem na osobności oraz komunikacji z nim (Artykuł 3(a)), roli adwokata podczas przesłuchiwania (Artykuł 3(b)) oraz prawa do obecności swojego adwokata podczas czynności dochodzeniowych lub dowodowych (Artykuł 3(c)), Artykuł 3(6) Dyrektywy dopuszcza pewne tymczasowe odstępstwa w wyjątkowych okolicznościach, w oparciu o istotne powody, a mianowicie:

- pilna potrzeba zapobieżenia poważnym, ujemnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej drugiej osoby; lub
- konieczność podjęcia przez organy ścigania natychmiastowego działania w celu niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek.³²

Wszelkie odstępstwo tego rodzaju możliwe będzie jedynie na etapie postępowania przygotowawczego.

W sprawie *Salduz przeciwko Turcji*, ETPCz stwierdził, że “[n]awet w przypadku, w którym ważne powody mogą wyjątkowo uzasadnić odmowę dostępu do adwokata, to takie ograniczenie – niezależnie od jego uzasadnienia – nie powinno rażąco naruszać praw oskarżonej osoby na mocy Artykułu 6”.³³

W tej samej sprawie Trybunał stwierdził również, że:

„Każdy wyjątek uniemożliwiający korzystanie z tego prawa powinien być wyraźnie opisany, a jego zastosowanie należy ściśle ograniczyć w czasie. Zasady te odwołują się szczególnie do spraw obejmujących poważne zarzuty, gdyż w obliczu najcięższych kar maksymalne poszanowanie prawa do rzetelnego procesu powinno być zapewnione przez społeczeństwa demokratyczne.”³⁴

Nawet w przypadku wyjątkowych okoliczności dopuszczających odmowę dostępu do adwokata ETPCz stwierdził, że żadne obciążające zeznania oskarżonego złożone podczas nieobecności adwokata nie mogą służyć do uzyskania wyroku.³⁵

³² Artykuł 3(6) Dyrektywy.

³³ Jak wyżej przyp. 18 na 55.

³⁴ *Tamże* paragraf 54.

³⁵ ETPCz 18 lutego 2010 r., *Zaichenko przeciwko Rosji*, Nr 39660/02.

Jakie odstępstwa są dopuszczalne w zakresie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności?

Na podstawie Artykułu 5(3) Dyrektywy dopuszczalne jest tymczasowe odstępstwo od stosowania prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy, w oparciu o jeden z następujących istotnych powodów:

- pilna potrzeba zapobieżenia poważnym, ujemnym konsekwencjom dla prawa do życia, wolności lub nietykalności cielesnej drugiej osoby; lub
- pilna potrzeba zapobieżenia sytuacji, w której postępowanie karne mogłoby zostać narażone na znaczący uszczerbek.

Zgodnie z punktem 35 preambuły do Dyrektywy, w przypadku gdy właściwe organy przewidują zastosowanie takiego tymczasowego odstępstwa w odniesieniu do określonej osoby trzeciej, „powinny najpierw zbadać, czy o pozbawieniu wolności danego podejrzanego lub oskarżonego nie mogłaby zostać poinformowana inna osoba trzecia wskazana przez podejrzanego lub oskarżonego”.

W przypadku, gdy podejrzanym lub oskarżonym jest dzieckiem i Państwo Członkowskie zastosuje tymczasowe odstępstwo od prawa do poinformowania osoby, wykonującej władzę rodzicielską lub innej stosownej osoby dorosłej o pozbawieniu wolności, to Państwo Członkowskie powinno wówczas zapewnić, aby o pozbawieniu dziecka wolności został niezwłocznie poinformowany organ odpowiadający za ochronę dzieci lub dbanie o ich dobro (Artykuł 5(4)).

Jakie odstępstwa są dopuszczalne odnośnie prawa do komunikacji z osobami trzecimi w czasie pozbawienia wolności?

Artykuł 6(2) Dyrektywy pozwala Państwom Członkowskim na „ograniczenie lub odroczenia” korzystania z prawa do komunikacji z osobami trzecimi podczas pozbawienia wolności. Takie postępowanie może być dopuszczalne „z uwagi na nadrzędny interes lub proporcjonalne wymogi operacyjne”.

Punkt 36 preambuły do Dyrektywy stanowi, że takie wymogi powinny mieć na celu:

- zapobieżenie poważnym, ujemnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej drugiej osoby;
- zapobieżenie uszczerbkowi dla postępowania karnego;
- zapobieżenie przestępstwu;
- obecność na rozprawie sądowej; oraz
- ochronę ofiar przestępstwa.

W przypadku gdy właściwe organy zamierzają ograniczyć lub odroczyć korzystanie z prawa komunikacji z osobą trzecią, punkt 36 preambuły stanowi, że powinny one najpierw rozpatrzyć czy podejrzany lub oskarżony może porozumieć się z inną wskazaną przez siebie osobą trzecią.

Jakie odstępstwa są dopuszczalne odnośnie prawa do komunikacji z organami konsularnymi?

Dyrektywa nie przewiduje odstępstw od korzystania z prawa do komunikacji z organami konsularnymi.

Jakie odstępstwa są dopuszczalne w kontekście postępowania związanego z europejskim nakazem aresztowania?

Artykuły 5(3)³⁶ i Artykuł 8³⁷ (omówione powyżej) mają zastosowanie zarówno do postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania, co do pozostałych praw chronionych Dyrektywą.

³⁶ Jeżeli chodzi o odstępstwa od prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności.

³⁷ Jeżeli chodzi o ogólne warunki zastosowania tymczasowych odstępstw.

4. ZRZECZENIE SIĘ PRAW

Czy podejrzany lub oskarżony jest uprawniony do zrzeczenia się swoich praw w ramach Dyrektywy?

Dyrektywa zezwala podejrzanej lub oskarżonej osobie na zrzeczenie się swojego prawa dostępu do adwokata, w tym przy postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania,³⁸ ale tylko w przypadku, gdy spełnione są określone warunki (Artykuł 9(1)(a)- (b)), a mianowicie:

- podejrzanej lub oskarżonej osobie udzielono ustnie lub pisemnie jasnych i wystarczających informacji w prostym i zrozumiałym języku na temat treści danego prawa i możliwych konsekwencji zrzeczenia się go; oraz
- zrzeczenia się praw dokonano w sposób dobrowolny i jednoznaczny.

Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że zrzeczenie się prawa do pomocy prawnej jest dopuszczalne w ramach EKPC, podkreślając jednak konieczność pewnych zabezpieczeń. W sprawie *Pishchalnikov przeciwko Rosji*³⁹ ETPCz orzekł, że zrzeczenie się:

„powinno być nie tylko dobrowolne, ale również stanowić świadome i inteligentne zaniechanie skorzystania ze swojego prawa. Przed uznaniem, że oskarżona osoba w sposób domniemany, poprzez swoje zachowanie, zrzekła się ważnego prawa na mocy Artykułu 6, konieczne jest wykazanie, że miała rozsądną możliwość przewidzenia ewentualnych konsekwencji swojego postępowania”.

³⁸ Patrz artykuł 10(3) Dyrektywy.

³⁹ ETPCz z dnia 24 września 2006 r., *Pishchalnikov przeciwko Rosji*, Nr 7025/04 .

Artykuł 9(2) Dyrektywy stanowi, że zrzeczenie się może być złożone ustnie lub na piśmie. Należy to odnotować wraz z okolicznościami, w jakich zrzeczenie nastąpiło, wykorzystując do tego procedurę protokołowania, zgodnie z prawem danego Państwa Członkowskiego.

Zgodnie z Artykułem 9(3) Państwa Członkowskie powinny zapewnić, aby podejrzany lub oskarżony mógł odwołać zrzeczenie się praw na każdym etapie postępowania karnego, a także, aby został poinformowany o tej możliwości. Odwołanie staje się skuteczne z chwilą jego dokonania.

5. ŚRODKI NAPRAWCZE

Zgodnie z artykułem 12, w przypadku naruszenia praw przewidzianych w niniejszej Dyrektywie, osoby podejrzane lub oskarżone, jak również osoby podlegające postępowaniu związanym z europejskim nakazem aresztowania powinny mieć do dyspozycji na mocy prawa krajowego skuteczny środek naprawczy.

Państwa Członkowskie powinny zapewnić, aby przy ocenie wyjaśnień złożonych przez osoby podejrzane lub oskarżone w postępowaniu karnym, lub dowodów uzyskanych z naruszeniem ich prawa dostępu do adwokata, lub w przypadkach, gdy zezwolono na odstępstwo od tego prawa, szanowane były prawa do obrony i rzetelnego postępowania.

6. WNIOSKI KOŃCOWE

Dyrektywa dotycząca prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i prawa komunikacji w przypadku aresztowania ma istotne znaczenie dla wzmocnienia praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w UE, oraz osiągnięcia wzajemnego uznawania w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości wśród Państw Członkowskich UE.

Opierając się na normach EKPC oraz Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej Dyrektywa ustanawia jasne i prawnie wiążące normy, obowiązujące w całej UE.

Profesjoniści odgrywają kluczową rolę w zapewnianiu przestrzegania postanowień Dyrektywy. Jak opisano w niniejszej publikacji, orzecznictwo EKPC dostarcza specjalistom ważnych wskazówek w tym kierunku w zakresie interpretacji tekstu Dyrektywy.

ZAŁĄCZNIK – TEKST DYREKTYWY

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2013/48/UE

z dnia 22 października 2013 r.

w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności

PARLAMENT EUROPEJSKI I RADA UNII EUROPEJSKIEJ, uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności jego art. 82 ust. 2 lit. b), uwzględniając wniosek Komisji Europejskiej, po przekazaniu projektu aktu ustawodawczego parlamentom narodowym, uwzględniając opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego⁽¹⁾ po konsultacji z Komitetem Regionów, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą.⁽²⁾

a także mając na uwadze, co następuje:

- 1) W art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej („Karta”), w art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („EKPCz”) oraz w art. 14 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych („MPPOP”) zapisane jest prawo do rzetelnego procesu sądowego. Art. 48 ust. 2 Karty gwarantuje poszanowanie prawa do obrony.
- 2) Unia postawiła sobie za cel utrzymanie i rozwój przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Zgodnie z konkluzjami prezydencji Rady Europejskiej z posiedzenia w Tampere w dniach 15 i 16 października 1999 r., a w szczególności z ich pkt 33, zasada wzajemnego uznawania wyroków i innych orzeczeń organów sądowych powinna stać się fundamentem współpracy wymiarów sprawiedliwości w Unii w sprawach cywilnych i karnych, gdyż

⁽¹⁾ Dz.U. C43z 15.2.2012, s. 51

⁽²⁾ Stanowisko Parlamentu Europejskiego z dnia 10 września 2013 r. (dotychczas nieopublikowane w Dzienniku Urzędowym) oraz decyzja Rady z dnia 7 października 2013 r.

skuteczniejsze wzajemne uznawanie oraz niezbędne zbliżenie przepisów ułatwiłoby współpracę między właściwymi organami oraz sądową ochronę praw jednostki.

- 3) Zgodnie z art. 82 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) „współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych w Unii opiera się na zasadzie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych...”.
- 4) Wdrożenie zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych zakłada, że państwa członkowskie mają wzajemne zaufanie do swoich systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Zakres wzajemnego uznawania w znacznym stopniu zależy od szeregu czynników, w tym mechanizmów mających na celu zagwarantowanie praw podejrzanych lub oskarżonych oraz wspólnych minimalnych norm niezbędnych dla ułatwienia stosowania zasady wzajemnego uznawania.
- 5) Chociaż państwa członkowskie są stronami EKPCz i MPPOP, doświadczenie pokazuje, że nie zawsze wystarczy to samo w sobie, aby zapewnić postrzeganie systemów sądownictwa karnego innych państw członkowskich jako budzących dostateczne zaufanie.
- 6) Wzajemne uznawanie orzeczeń w sprawach karnych może skutecznie funkcjonować jedynie w duchu zaufania, w którym nie tylko organy sądowe, ale wszyscy uczestnicy postępowania karnego traktują orzeczenia organów sądowych innych państw członkowskich jako równoważne swoim własnym, z czym wiąże się nie tylko zaufanie do adekwatności przepisów innych państw członkowskich, ale także zaufanie do tego, że przepisy te są prawidłowo stosowane. Zwiększenie wzajemnego zaufania wymaga szczegółowych przepisów dotyczących ochrony praw i gwarancji procesowych wynikających z Karty, EKPCz i MPPOP. Wymaga ono również dalszego rozwinięcia w ramach Unii – poprzez niniejszą dyrektywę oraz poprzez inne środki – norm minimalnych określonych w Karcie i w EKPCz.
- 7) Art. 82 ust. 2 TFUE przewiduje możliwość ustanowienia norm minimalnych mających zastosowanie w państwach członkowskich w celu ułatwienia

wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych, jak również współpracy policyjnej i wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych o wymiarze transgranicznym. Artykuł ten odwołuje się do „praw jednostek w postępowaniu karnym” jako jednego z obszarów, w których można ustanowić normy minimalne.

- 8) Istnienie wspólnych minimalnych norm powinno doprowadzić do zwiększenia zaufania do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wszystkich państw członkowskich, co z kolei powinno doprowadzić do skuteczniejszej współpracy wymiarów sprawiedliwości w atmosferze wzajemnego zaufania, a także do propagowania kultury praw podstawowych w Unii. Takie wspólne minimalne normy powinny również usunąć przeszkody dla swobodnego przepływu obywateli na terytoriach państw członkowskich. Takie wspólne minimalne normy powinny zostać ustanowione w odniesieniu do prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym, prawa do poinformowania osoby trzeciej w przypadku pozbawienia wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności.
- 9) W dniu 30 listopada 2009 r. Rada przyjęła rezolucję dotyczącą harmonogramu działań mających na celu wzmocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym („harmonogram”)⁽¹⁾. W harmonogramie wezwano do stopniowego przyjmowania środków dotyczących prawa do tłumaczenia pisemnego i ustnego (środek A), prawa do informacji o prawach i informacji o zarzutach (środek B), prawa do porady prawnej i pomocy prawnej z urzędu (środek C), prawa do kontaktu z krewnymi, pracodawcami i organami konsularnymi (środek D) oraz specjalnych zabezpieczeń dla podejrzanych lub oskarżonych wymagających szczególnego traktowania (środek E). W harmonogramie podkreślono, że kolejność praw ma charakter jedynie orientacyjny, co oznacza, że może zostać zmieniona stosownie do priorytetów. Harmonogram ma funkcjonować jako

(1) Dz.U. C 295 z 4.12.2009, s. 1.

całość – dopiero po realizacji wszystkich jego części płynące z niego korzyści będą w pełni odczuwalne.

- 10) W dniu 11 grudnia 2009 r. Rada Europejska z zadowoleniem przyjęła harmonogram i włączyła go do Programu sztokholmskiego – otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli⁽²⁾ (pkt 2.4). Rada Europejska podkreśliła niewyczerpujący charakter harmonogramu i zwróciła się do Komisji o zbadanie innych aspektów minimalnych praw procesowych podejrzanych i oskarżonych oraz o ocenę, czy istnieje potrzeba zajęcia się innymi kwestiami, np. domniemaniem niewinności, w celu propagowania lepszej współpracy w tej dziedzinie.
- 11) Dotychczas przyjęto dwa środki zgodnie z harmonogramem, a mianowicie: dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym⁽³⁾ oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym.⁽⁴⁾
- 12) Niniejsza dyrektywa określa normy minimalne dotyczące prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym wykonania europejskiego nakazu aresztowania zgodnie z decyzją ramową Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi⁽⁵⁾ („postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania”) oraz prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności. W ten sposób sprzyja ona stosowaniu Karty, a w szczególności jej art. 4, 6, 7, 47 i 48, opierając się na art. 3, 5, 6 i 8 EKPCz zgodnie z wykładnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który w swym orzecznictwie regularnie określa standardy w

(2) Dz.U. C 115 z 4.5.2010, s. 1.

(3) Dz.U. L 280 z 26.10.2010, s. 1.

(4) Dz.U. L 142 z 1.6.2012, s. 1..

(5) Dz.U. L 190 z 18.7.2002, s. 1.

zakresie prawa dostępu do adwokata. W orzecznictwie tym stwierdza się między innymi, że rzetelność postępowania wymaga, aby podejrzany lub oskarżony miał możliwość skorzystania z całego zakresu usług wyraźnie związanych z pomocą prawną. W tym względzie adwokat podejrzanego lub oskarżonego powinien móc zapewnić bez ograniczeń podstawowe aspekty obrony.

- 13) Bez uszczerbku dla wynikających z EKPCz zobowiązań państw członkowskich do zapewnienia prawa do rzetelnego procesu sądowego, postępowania dotyczące drobnych przestępstw popełnionych w więzieniu oraz postępowanie dotyczące przestępstw popełnianych w kontekście służby wojskowej, którymi zajmuje się dowódca, nie są do celów niniejszej dyrektywy uznawane za postępowania karne.
- 14) Niniejsza dyrektywa powinna być wdrożona z uwzględnieniem przepisów dyrektywy 2012/13/UE, które zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni niezwłocznie otrzymali informacje o prawie dostępu do adwokata, a podejrzani lub oskarżeni, którzy zostali zatrzymani lub aresztowani, niezwłocznie otrzymali pisemne „pouczenie o prawach”, zawierające informacje o prawie dostępu do adwokata.
- 15) W niniejszej dyrektywie termin „adwokat” odnosi się do każdej osoby, która zgodnie z prawem krajowym posiada stosowne kwalifikacje i uprawnienia – w tym uzyskane w drodze uznania przez uprawniony organ – do udzielania porad prawnych i pomocy prawnej podejrzanym lub oskarżonym.
- 16) W niektórych państwach członkowskich organ inny niż sąd właściwy w sprawach karnych ma uprawnienia do nakładania kar w odniesieniu do stosunkowo drobnych przestępstw. Może być tak na przykład w przypadku wykroczeń drogowych, które popełniane są na szeroką skalę i które mogą zostać wykryte w wyniku kontroli ruchu drogowego. W takich sytuacjach wymóg, aby właściwe organy zapewniały wszystkie prawa wynikające z niniejszej dyrektywy, byłby nieuzasadniony. Jeżeli prawo państwa

członkowskiego przewiduje nakładanie kary za drobne przestępstwa przez taki organ, a także istnieje prawo do odwołania się do sądu właściwego w sprawach karnych albo możliwość przekazania mu sprawy w inny sposób, niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie jedynie do postępowania wszczętego przed sądem w wyniku takiego odwołania lub przekazania sprawy.

- 17) W niektórych państwach członkowskich pewne drobne przestępstwa, zwłaszcza wykroczenia drogowe, wykroczenia polegające na naruszeniu ogólnych przepisów władz lokalnych oraz wykroczenia polegające na naruszeniu porządku publicznego, uznaje się za przestępstwa. W takich sytuacjach wymóg, aby właściwe organy zapewniały wszystkie prawa wynikające z niniejszej dyrektywy, byłby nieuzasadniony. W przypadku gdy prawo państwa członkowskiego przewiduje, że kara za wykroczenia nie może polegać na pozbawieniu wolności, niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie jedynie do postępowania przed sądem właściwym w sprawach karnych.
- 18) Zakres zastosowania niniejszej dyrektywy w odniesieniu do niektórych drobnych przestępstw nie powinien wpływać na wynikające z EKPCz obowiązki państw członkowskich polegające na zapewnieniu prawa do rzetelnego procesu sądowego, w tym do pomocy prawnej ze strony adwokata.
- 19) Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby podejrzanym lub oskarżonym przysługiwało prawo dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki zgodnie z niniejszą dyrektywą. W każdym przypadku podejrzanemu lub oskarżonemu należy zapewnić dostęp do adwokata podczas postępowania karnego przed sądem, o ile nie zrzekł się on tego prawa.
- 20) Do celów niniejszej dyrektywy przesłuchanie nie obejmuje wstępnego przesłuchania przez policję lub inne organy ścigania, które ma służyć ustaleniu tożsamości danej osoby, sprawdzeniu, czy osoba posiada broń lub innych podobnych kwestii bezpieczeństwa, lub stwierdzeniu, czy należy wszcząć dochodzenie, na przykład w trakcie kontroli drogowej lub podczas rutynowych

wyrywkowych kontroli, gdy nie ustalono jeszcze tożsamości podejrzanego lub oskarżonego.

- 21) W przypadku gdy osoba inna niż podejrzany lub oskarżony – na przykład świadek – staje się podejrzanym lub oskarżonym, osoba ta powinna być chroniona przed samooskarżeniem i ma prawo do nieskładania wyjaśnień, co potwierdza orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Dlatego też niniejsza dyrektywa zawiera wyraźne odniesienie do sytuacji, w której taka osoba staje się podejrzanym lub oskarżonym w czasie przesłuchania przez policję lub inny organ ścigania w ramach postępowania karnego. Jeżeli w czasie takiego przesłuchania osoba inna niż podejrzany lub oskarżony staje się podejrzanym lub oskarżonym, przesłuchanie należy natychmiast zawiesić. Jednakże należy umożliwić kontynuowanie takiego przesłuchania, jeżeli dana osoba została poinformowana, że jest podejrzanym lub oskarżonym, i ma możliwość skorzystania w pełni z praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie.
- 22) Podejrzani lub oskarżeni powinni mieć prawo do spotkania się na osobności z reprezentującym ich adwokatem. Państwa członkowskie mogą wprowadzać praktyczne rozwiązania dotyczące czasu trwania i częstotliwości takich spotkań, z uwzględnieniem okoliczności postępowania, a zwłaszcza złożoności sprawy i możliwych czynności procesowych. Państwa członkowskie mogą również wprowadzić praktyczne rozwiązania w celu zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony – zwłaszcza adwokata i podejrzanego lub oskarżonego – w miejscu, w którym odbywa się takie spotkanie. Takie praktyczne rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania prawa podejrzanych lub oskarżonych do spotkania się z adwokatem oraz dla istoty tego prawa.
- 23) Podejrzani lub oskarżeni powinni mieć prawo do porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem. Takie porozumiewanie jest możliwe na każdym etapie, również przed skorzystaniem z prawa do spotkania z tym adwokatem. Państwa członkowskie mogą wprowadzić praktyczne rozwiązania dotyczące czasu trwania, częstotliwości i sposobów takiego porozumiewania –

w tym w odniesieniu do korzystania z wideokonferencji i innych technologii komunikacyjnych umożliwiających takie porozumiewanie. Takie praktyczne rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania prawa podejrzanych lub oskarżonych do porozumiewania się ze swoim adwokatem oraz dla istoty tego prawa.

- 24) W odniesieniu do pewnych drobnych przestępstw niniejsza dyrektywa nie powinna uniemożliwiać państwom członkowskim zapewnienia podejrzany lub oskarżony wykonywania prawa dostępu do adwokata przez telefon. Ograniczenie prawa w ten sposób powinno jednak mieć miejsce jedynie w przypadkach, gdy podejrzany lub oskarżony nie będzie przesłuchiwany przez policję lub przez inne organy ścigania.
- 25) Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do obecności i skutecznego udziału swojego adwokata w czasie przesłuchiwania ich przez policję lub przez inne organy ścigania lub przez organy sądowe, w tym podczas rozpraw sądowych. Taki udział powinien być wykonywany zgodnie z wszelkimi procedurami określonymi w prawie krajowym, które regulują udział adwokata w czasie przesłuchiwania podejrzanego lub oskarżonego przez policję lub przez inne organy ścigania lub przez organy sądowe, w tym podczas rozpraw sądowych, pod warunkiem że takie procedury pozostają bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania odnośnego prawa oraz dla jego istoty. W czasie przesłuchiwania podejrzanego lub oskarżonego przez policję lub przez inne organy ścigania lub przez organy sądowe, w tym podczas rozprawy sądowej, adwokat może między innymi – zgodnie z takimi procedurami – zadawać pytania, domagać się wyjaśnień i składać oświadczenia, co powinno zostać zaprotokołowane, zgodnie z prawem krajowym.
- 26) Podejrzani lub oskarżeni mają prawo do obecności swojego adwokata przy czynnościach dochodzeniowych lub dowodowych, o ile czynności te są przewidziane w danym prawie krajowym i o ile obecność podejrzanych lub oskarżonych jest wymagana lub dozwolona. Czynności takie powinny obejmować co najmniej okazania w celu rozpoznania, w trakcie których

podejrzany lub oskarżony znajduje się w grupie innych osób, co ma służyć rozpoznaniu go przez ofiarę lub świadka; konfrontacje, kiedy to podejrzany lub oskarżony spotyka się z co najmniej jedną osobą będącą świadkiem lub ofiarą, w sytuacji gdy występuje między nimi różnica zdań co do istotnych faktów lub kwestii; oraz odtworzenia przebiegu przestępstwa, w trakcie których obecny jest podejrzany lub oskarżony, co ma służyć lepszemu zrozumieniu sposobu i okoliczności popełnienia przestępstwa oraz umożliwieniu zadania szczegółowych pytań podejrzanemu lub oskarżonemu. Państwa członkowskie mogą wprowadzać praktyczne rozwiązania dotyczące obecności adwokata przy czynnościach dochodzeniowych lub dowodowych. Takie praktyczne rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania odnośnych praw oraz dla ich istoty. Jeżeli adwokat jest obecny przy czynności dochodzeniowej lub dowodowej, należy to odnotować przy zastosowaniu procedury protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego.

- 27) Państwa członkowskie powinny dokładać starań, aby udostępnić – na przykład na stronie internetowej lub w ulotkach dostępnych na posterunkach policji – informacje ogólne mające ułatwiać podejrzanym lub oskarżonym uzyskanie dostępu do adwokata. Jednakże nie należy wymagać od państw członkowskich aktywnego zapewniania, aby podejrzeni lub oskarżeni, którzy nie zostali pozbawieni wolności, korzystali z pomocy adwokata, jeżeli sami nie zapewnili sobie takiej pomocy. Dany podejrzany lub oskarżony powinien mieć możliwość swobodnego porozumiewania się z adwokatem, konsultowania się z nim oraz korzystania z pomocy adwokata.
- 28) W przypadku gdy podejrzeni lub oskarżeni zostają pozbawieni wolności, państwa członkowskie powinny wprowadzić niezbędne rozwiązania, aby zapewnić takim osobom możliwość skutecznego korzystania z prawa dostępu do adwokata, w tym zorganizować pomoc adwokata osobie, która nie ma adwokata, chyba że osoba ta zrzekła się tego prawa. Takie rozwiązania mogłyby polegać między innymi na tym, że właściwe organy organizują pomoc adwokata na podstawie wykazu dostępnych adwokatów, spośród których

podejrzany lub oskarżony mógłby dokonać wyboru. Takie rozwiązania mogłyby w stosownych przypadkach obejmować rozwiązania dotyczące pomocy prawnej z urzędu.

- 29) Warunki, na jakich podejrzani lub oskarżeni pozbawieni są wolności, powinny być w pełni zgodnie z normami określonymi przez EKPCz, Kartę oraz orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej („Trybunał Sprawiedliwości”) i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Podczas świadczenia pomocy na mocy niniejszej dyrektywy podejrzanemu lub oskarżonemu, który został pozbawiony wolności, dany adwokat powinien mieć możliwość zwrócenia się do właściwych organów z zapytaniem dotyczącym warunków pozbawienia wolności tej osoby.
- 30) W przypadkach oddalenia geograficznego podejrzanego lub oskarżonego, na przykład na terytoriach zamorskich lub gdy państwo członkowskie podejmuje operacje wojskowe poza swoim terytorium lub w takich operacjach uczestniczy, państwa członkowskie mają możliwość stosowania czasowych odstępstw od prawa podejrzanych lub oskarżonych do dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki po pozbawieniu ich wolności. W okresie takiego czasowego odstępstwa właściwe organy nie powinny mieć możliwości przesłuchiwania danej osoby ani przeprowadzania żadnych czynności dochodzeniowych lub dowodowych przewidzianych w niniejszej dyrektywie. W przypadku gdy natychmiastowy dostęp do adwokata nie jest możliwy z uwagi na oddalenie geograficzne podejrzanego lub oskarżonego, państwa członkowskie powinny zorganizować porozumiewanie się przez telefon lub w drodze wideokonferencji, o ile nie jest to niemożliwe.
- 31) Państwa członkowskie powinny mieć możliwość stosowania czasowych odstępstw od prawa dostępu do adwokata na etapie postępowania przygotowawczego, jeżeli istnieje potrzeba pilnego zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby. W okresie czasowego odstępstwa przyjętego na tej podstawie właściwe organy mogą przesłuchiwać podejrzanych lub oskarżonych pod nieobecność adwokata, pod warunkiem że podejrzani lub oskarżeni zostali

poinformowani o prawie do nieskładania wyjaśnień i są w stanie z tego prawa skorzystać, a także pod warunkiem że takie przesłuchanie pozostaje bez uszczerbku dla prawa do obrony, w tym możliwości uniknięcia samooskarżenia. Przesłuchanie może być prowadzone wyłącznie w celu i w stopniu koniecznym do uzyskania informacji niezbędnych dla zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby. Jakikolwiek nadużycie takiego odstępstwa co do zasady nieodwracalnie naruszyłoby prawo do obrony.

- 32) Państwa członkowskie powinny również mieć możliwość stosowania czasowych odstępstw od prawa dostępu do adwokata na etapie postępowania przygotowawczego, jeżeli natychmiastowe działanie organów ścigania jest niezbędne do tego, aby zapobiec narażeniu postępowania karnego na znaczący uszczerbek, a zwłaszcza by zapobiec zniszczeniu lub zmanipulowaniu ważnych dowodów lub nie dopuścić do matactwa związanego z zeznaniami świadków. W okresie czasowego odstępstwa przyjętego na tej podstawie właściwe organy mogą przesłuchiwać podejrzanych lub oskarżonych pod nieobecność adwokata, pod warunkiem że podejrzani lub oskarżeni zostali poinformowani o swoim prawie do nieskładania wyjaśnień i pod warunkiem że są w stanie z tego prawa skorzystać, a także, że takie przesłuchanie pozostaje bez uszczerbku dla prawa do obrony, w tym możliwości uniknięcia samooskarżenia. Przesłuchanie może być prowadzone wyłącznie w celu i w stopniu koniecznym do uzyskania informacji niezbędnych dla zapobieżenia narażeniu postępowania karnego na znaczący uszczerbek. Jakikolwiek nadużycie takiego odstępstwa co do zasady nieodwracalnie naruszyłoby prawo do obrony.
- 33) Poufność porozumiewania się między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich adwokatem ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia skutecznego korzystania z prawa do obrony i jest istotną częścią prawa do rzetelnego procesu. Państwa członkowskie powinny zatem respektować – bez jakichkolwiek odstępstw – zasadę poufności spotkań i innych form porozumiewania się pomiędzy adwokatem a podejrzanym lub oskarżonym przy korzystaniu z prawa dostępu

do adwokata, przewidzianego w niniejszej dyrektywie. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla procedur odnoszących się do sytuacji, gdy istnieją obiektywne i poparte faktami przesłanki wskazujące na to, że adwokat jest podejrzany o udział, wraz z podejrzanym lub oskarżonym, w przestępstwie. Wszelka działalność adwokata o charakterze przestępczym nie powinna być uznawana za zgodną z prawem pomoc świadczoną podejrzanemu lub oskarżonemu w ramach niniejszej dyrektywy. Obowiązek respektowania zasady poufności oznacza nie tylko, że państwa członkowskie powinny się powstrzymać od zakłócania takiego porozumiewania się lub od uzyskiwania dostępu do jego treści, lecz również to, że w przypadku pozbawienia podejrzanych lub oskarżonych wolności lub innego umieszczenia ich w miejscu znajdującym się pod kontrolą państwa, powinny zapewnić, aby rozwiązania dotyczące porozumiewania się tę poufność respektowały i chroniły. Pozostaje to bez uszczerbku dla jakichkolwiek mechanizmów istniejących w placówkach pozbawienia wolności, mających na celu zapobieganie przesyłaniu pozbawionym wolności osobom nielegalnych przedmiotów – takich jak kontrola korespondencji – pod warunkiem że takie mechanizmy nie umożliwiają właściwym organom czytania treści wiadomości przesyłanych między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich adwokatem. Niniejsza dyrektywa pozostaje również bez uszczerbku dla procedur prawa krajowego, zgodnie z którymi przekazania korespondencji można odmówić, jeśli nadawca nie wyraża zgody na uprzednie przedłożenie tej korespondencji właściwemu sądowi.

- 34) Niniejsza dyrektywa powinna pozostawać bez uszczerbku dla naruszenia poufności będącego ubocznym skutkiem legalnych operacji nadzoru prowadzonych przez właściwe organy. Niniejsza dyrektywa powinna także pozostawać bez uszczerbku dla prac prowadzonych na przykład przez krajowe służby wywiadu w celu ochrony bezpieczeństwa narodowego zgodnie z art. 4 ust. 2 Traktatu o Unii Europejskiej („TUE”) lub art. 72 TFUE, zgodnie z którym tytuł V odnoszący się do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości nie może mieć wpływu na wykonywanie przez państwa

członkowskie obowiązków dotyczących utrzymania porządku publicznego i ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego.

- 35) Podejrzani lub oskarżeni powinni mieć prawo do tego, aby przynajmniej jedna wskazana przez nie osoba – taka jak krewny lub pracodawca – została bez zbędnej zwłoki poinformowana o pozbawieniu ich wolności, przy założeniu, że nie powinno to mieć wpływu na prawidłowy przebieg postępowania karnego toczącego się przeciwko danej osobie lub jakiegokolwiek innego postępowania karnego. Należy umożliwić państwom członkowskim wprowadzenie praktycznych rozwiązań w odniesieniu do stosowania tego prawa. Takie praktyczne rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania tego prawa oraz jego istoty. W szczególnych, wyjątkowych okolicznościach powinno być jednak możliwe stosowanie czasowego odstępstwa od tego prawa, gdy jest to uzasadnione – w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy – istotnym powodem określonym w niniejszej dyrektywie. W przypadku gdy właściwe organy przewidują zastosowanie takiego czasowego odstępstwa w odniesieniu do określonej osoby trzeciej, powinny najpierw zbadać, czy o pozbawieniu wolności danego podejrzanego lub oskarżonego nie mogłaby zostać poinformowana inna osoba trzecia wskazana przez podejrzanego lub oskarżonego.
- 36) Podejrzani lub oskarżeni powinni mieć prawo, w czasie pozbawienia wolności, do porozumiewania się, bez zbędnej zwłoki, z co najmniej jedną wyznaczoną przez siebie osobą trzecią, na przykład krewnym. Państwa członkowskie mogą ograniczyć lub odroczyć korzystanie z tego prawa z uwagi na nadrzędny interes lub proporcjonalne wymogi operacyjne. Takie wymogi mogłyby obejmować, między innymi, potrzebę zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby, potrzebę zapobieżenia uszczerbkowi dla postępowania karnego, potrzebę zapobieżenia przestępstwu, potrzebę obecności na rozprawie sądowej oraz potrzebę ochrony ofiar przestępstwa. W przypadku gdy właściwe organy przewidują ograniczenie lub odroczenie korzystania z prawa porozumiewania się w odniesieniu do określonej osoby trzeciej, powinny najpierw zbadać, czy

podejrzany lub oskarżony mógłby porozumieć się z inną wskazaną przez siebie osobą trzecią. Państwa członkowskie mogą wprowadzić praktyczne rozwiązania dotyczące terminu, sposobu, czasu trwania i częstotliwości porozumiewania się z osobami trzecimi, biorąc pod uwagę konieczność utrzymania porządku, bezpieczeństwa i ochrony w miejscu, w którym przebywa osoba pozbawiona wolności.

- 37) Prawo podejrzanych lub oskarżonych, którzy zostali pozbawieni wolności, do otrzymania pomocy konsularnej jest zapisane w art. 36 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych z 1963 r., gdzie jest sformułowane jako prawo państw do dostępu do swoich obywateli. Niniejsza dyrektywa przyznaje analogiczne prawo podejrzanym lub oskarżonym, którzy zostali pozbawieni wolności, jeżeli sobie tego zażyczą. Ochrona konsularna może być świadczona przez organy dyplomatyczne w przypadku, gdy organy te pełnią rolę organów konsularnych.
- 38) Państwa członkowskie powinny wyraźnie określić w swoim prawie krajowym podstawy i kryteria czasowych odstępstw od praw przyznanych na mocy niniejszej dyrektywy oraz powinny w sposób ograniczony korzystać z możliwości stosowania tychże czasowych odstępstw. Wszelkie takie czasowe odstępstwa powinny być proporcjonalne, ściśle ograniczone w czasie, nie powinny opierać się wyłącznie na rodzaju lub wadze zarzucanego przestępstwa i powinny pozostawać bez uszczerbku dla ogólnego rzetelnego przebiegu postępowania. Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby w sytuacji, gdy na mocy niniejszej dyrektywy na czasowe odstępstwo zezwolił organ wymiaru sprawiedliwości niebędący sędzią ani sądem, decyzja w sprawie zezwolenia na czasowe odstępstwo mogła zostać oceniona przez sąd przynajmniej na etapie postępowania sądowego.
- 39) Podejrzani lub oskarżeni powinni mieć możliwość zrzeczenia się prawa przyznanego na mocy niniejszej dyrektywy, pod warunkiem że udzielono im informacji na temat treści danego prawa i możliwych konsekwencji zrzeczenia się tego prawa. Przy udzielaniu takich informacji należy uwzględnić konkretną

sytuację danych podejrzanych lub oskarżonych, w tym ich wiek oraz stan psychiczny i fizyczny.

- 40) Fakt zrzeczenia się prawa i okoliczności, w których to zrzeczenie nastąpiło, powinny zostać odnotowane z wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego. Nie powinno to prowadzić do nałożenia na państwa członkowskie żadnego dodatkowego obowiązku w zakresie wprowadzenia nowych mechanizmów ani żadnych dodatkowych obciążeń administracyjnych.
- 41) W przypadku gdy podejrzany lub oskarżony podejmie decyzję o skorzystaniu z prawa do zrzeczenia się zgodnie z niniejszą dyrektywą, nie powinno być konieczne ponowne przeprowadzanie przesłuchania ani żadnych czynności procesowych, które zostały przeprowadzone w okresie zrzeczenia się prawa.
- 42) Osoby objęte postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania („osoby podlegające nakazowi”) powinny mieć prawo dostępu do adwokata w państwie członkowskim wykonującym nakaz, aby móc skutecznie korzystać z praw przysługujących im na mocy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. W przypadku gdy adwokat uczestniczy w przesłuchaniu osoby podlegającej nakazowi przez organ sądowy wykonujący nakaz, adwokat może między innymi – zgodnie z procedurami przewidzianymi w prawie krajowym – zadawać pytania, domagać się wyjaśnień i składać oświadczenia. Fakt, że adwokat uczestniczył w takim przesłuchaniu, należy odnotować, wykorzystując procedurę protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego.
- 43) Osoby podlegające nakazowi powinny mieć prawo do spotykania się na osobności z adwokatem reprezentującym je w państwie członkowskim wykonującym nakaz. Państwa członkowskie mogą wprowadzić praktyczne rozwiązania dotyczące czasu trwania i częstotliwości takich spotkań, z uwzględnieniem konkretnych okoliczności sprawy. Państwa członkowskie mogą także wprowadzić praktyczne rozwiązania w celu zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony – zwłaszcza adwokata i osoby podlegającej

nakazowi – w miejscu, w którym odbywa się spotkanie pomiędzy adwokatem i osobą podlegającą nakazowi. Takie praktyczne rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania prawa osób podlegających nakazowi do spotykania się ze swoim adwokatem oraz dla istoty tego prawa.

- 44) Osoby podlegające nakazowi powinny mieć prawo do porozumiewania się z adwokatem reprezentującym je w państwie wykonującym nakaz. Należy umożliwić, aby takie porozumiewanie mogło mieć miejsce na każdym etapie, również przed skorzystaniem z prawa do spotkania z adwokatem. Państwa członkowskie mogą wprowadzić praktyczne rozwiązania dotyczące czasu trwania, częstotliwości i sposobów porozumiewania się osób podlegających nakazowi z ich adwokatem – w tym w odniesieniu do korzystania z wideokonferencji i innych technologii komunikacyjnych umożliwiających takie porozumiewanie. Takie praktyczne rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania prawa osób podlegających nakazowi do porozumiewania się ze swoim adwokatem oraz dla istoty tego prawa.
- 45) Państwa członkowskie wykonujące nakaz powinny wprowadzić niezbędne rozwiązania, aby zapewnić osobom podlegającym nakazowi możliwość skutecznego skorzystania z przysługującego im prawa dostępu do adwokata w państwie wykonującym nakaz, w tym zorganizować pomoc adwokata osobom podlegającym nakazowi, które nie mają adwokata, chyba że osoby te zrzekły się tego prawa. Rozwiązania te, w tym – jeżeli mają zastosowanie – rozwiązania dotyczące pomocy prawnej z urzędu, powinny być regulowane przez prawo krajowe. Mogłyby one polegać między innymi na tym, że właściwe organy organizują pomoc adwokata na podstawie wykazu dostępnych adwokatów, spośród których osoby podlegające nakazowi mogłyby dokonać wyboru.
- 46) Niezwłocznie po otrzymaniu informacji, że osoba podlegająca nakazowi chce ustanowić adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz, właściwy organ tego państwa członkowskiego powinien przekazać osobie podlegającej

nakazowi informacje mające ułatwić ustanowienie adwokata w tym państwie członkowskim. Takie informacje mogłyby na przykład obejmować aktualny wykaz adwokatów – lub imię i nazwisko adwokata dyżurującego w państwie wydającym nakaz – którzy mogą udzielać informacji i porad w sprawach europejskiego nakazu aresztowania. Państwa członkowskie mogłyby zwrócić się o sporządzenie takiego wykazu do właściwego samorządu adwokackiego.

- 47) Procedura wydawania osób ma kluczowe znaczenie dla współpracy państw członkowskich w sprawach karnych. Niezbędne w takiej współpracy jest dotrzymywanie terminów przewidzianych w decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. Dlatego też, choć osoby podlegające nakazowi powinny mieć możliwość korzystania w pełni ze swoich praw na mocy niniejszej dyrektywy w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, terminy te powinny być przestrzegane.
- 48) W oczekiwaniu na akt ustawodawczy Unii dotyczący pomocy prawnej z urzędu, państwa członkowskie powinny stosować w tym zakresie prawo krajowe, które powinno być zgodne z Kartą, EKPCz oraz orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
- 49) Zgodnie z zasadą skuteczności prawa Unii państwa członkowskie powinny wprowadzić odpowiednie i skuteczne środki naprawcze mające służyć ochronie praw przyznanych jednostkom na mocy niniejszej dyrektywy.
- 50) Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przy ocenie wyjaśnień złożonych przez podejrzanych lub oskarżonych lub dowodów uzyskanych z naruszeniem ich prawa dostępu do adwokata lub w przypadkach, gdy zezwolono na odstępstwo od tego prawa zgodnie z niniejszą dyrektywą, szanowane były prawo do obrony i rzetelnego postępowania. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który stwierdza, że prawo do obrony będzie co do zasady w sposób nieodwracalny naruszone w przypadku, gdy do celów skazania danej osoby wykorzystana się obciążające ją wyjaśnienia złożone podczas przesłuchania policyjnego prowadzonego bez dostępu do adwokata. Powinno

to pozostawać bez uszczerbku dla wykorzystania wyjaśnień do innych celów dopuszczalnych zgodnie z prawem krajowym, na przykład w przypadku konieczności przeprowadzenia pilnych czynności dochodzeniowych w celu zapobieżenia popełnieniu innych przestępstw lub wystąpieniu poważnych negatywnych konsekwencji dla jakiegokolwiek osoby lub w związku z pilną potrzebą niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek, kiedy to zapewnienie dostępu do adwokata lub opóźnienie dochodzenia spowodowałoby nieodwracalną szkodę dla trwających dochodzeń dotyczących poważnego przestępstwa. Ponadto powinno to pozostawać bez uszczerbku dla krajowych przepisów lub systemów dotyczących dopuszczalności dowodów i nie powinno uniemożliwiać państwom członkowskim utrzymywania systemu, w ramach którego przed sądem lub sędzią można powołać wszystkie istniejące dowody bez konieczności przeprowadzania jakiegokolwiek odrębnej lub uprzedniej oceny dopuszczalności takich dowodów.

- 51) U podstaw właściwego wymierzania sprawiedliwości leży obowiązek zadbania o podejrzanych lub oskarżonych znajdujących się w potencjalnie gorszej sytuacji. Prokuratura, organy ścigania i organy sądowe powinny zatem umożliwić takim osobom skuteczne wykonywanie praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie, na przykład poprzez uwzględnienie wszelkich potencjalnych słabości mających wpływ na zdolność tych osób do korzystania z prawa dostępu do adwokata i prawa do tego, by o pozbawieniu ich wolności została poinformowana osoba trzecia, a także poprzez podejmowanie odpowiednich działań mających zagwarantować te prawa.
- 52) Niniejsza dyrektywa potwierdza prawa podstawowe i zasady uznane w Karcie, w tym zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawo do nietykalności osobistej, prawa dziecka, integracji osób niepełnosprawnych, prawo do skutecznego środka odwoławczego i prawo do rzetelnego procesu, domniemanie niewinności i prawo do obrony. Niniejszą dyrektywę należy wykonywać zgodnie z tymi prawami i zasadami.

-
- 53) Państwa członkowskie powinny zapewnić, by przepisy niniejszej dyrektywy, w zakresie, w jakim odpowiadają prawom gwarantowanym przez EKPCz, były wykonywane w sposób spójny z przepisami EKPCz i zgodny z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
- 54) Niniejsza dyrektywa ustanawia normy minimalne. Państwa członkowskie mogą rozszerzyć zakres praw określonych w niniejszej dyrektywie w celu zapewnienia wyższego poziomu ochrony. Taki wyższy poziom ochrony nie powinien stanowić przeszkody dla wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych, które te minimalne normy mają ułatwiać. Poziom ochrony nigdy nie powinien być niższy niż poziom wynikający z norm określonych w Karcie i EKPCz, zgodnie z ich wykładnią dokonaną w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
- 55) Niniejsza dyrektywa propaguje prawa dzieci i uwzględnia wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, a w szczególności przepisy dotyczące informacji i porad, których należy udzielać dzieciom. Niniejsza dyrektywa zapewnia dostarczanie podejrzany i oskarżonym, w tym dzieciom, odpowiednich informacji pozwalających na zrozumienie konsekwencji zrzeczenia się prawa przyznanego na mocy niniejszej dyrektywy oraz zapewnia, aby każde takie zrzeczenie odbywało się na zasadzie dobrowolności i w sposób jednoznaczny. W przypadku gdy podejrzany lub oskarżony jest dzieckiem, osoba, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, powinna zostać jak najszybciej powiadomiona o pozbawieniu dziecka wolności oraz o powodach pozbawienia go wolności. Jeżeli przekazanie takiej informacji osobie, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, jest sprzeczne z celem najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, należy powiadomić inną właściwą osobę dorosłą, np. krewnego. Powinno to pozostawać bez uszczerbku dla przepisów prawa krajowego nakładających wymóg, by o pozbawieniu dziecka wolności powiadamiać określone organy, instytucje lub osoby, zwłaszcza te, które odpowiadają za ochronę dzieci i dbanie o ich dobro. Państwa członkowskie powinny się powstrzymać – z wyjątkiem szczególnych okoliczności – od

ograniczania lub odraczania korzystania przez podejrzane lub oskarżone dzieci z prawa porozumiewania się z osobą trzecią. Jednak, w przypadku gdy zastosowano odroczenie, dziecko nie powinno w żadnym przypadku być izolowane i należy mu zezwolić na porozumienie się na przykład z instytucją lub osobą odpowiadającą za ochronę dzieci lub dbanie o ich dobro.

- 56) Zgodnie ze wspólną deklaracją polityczną z dnia 28 września 2011 r. państw członkowskich i Komisji dotyczącą dokumentów wyjaśniających⁽¹⁾ państwa członkowskie zobowiązały się do złożenia, w uzasadnionych przypadkach, wraz z powiadomieniem o środkach transpozycji, jednego lub większej liczby dokumentów wyjaśniających związki między elementami dyrektywy a odpowiadającymi im częściami krajowych instrumentów transpozycyjnych. W odniesieniu do niniejszej dyrektywy ustawodawca uznaje, że przekazanie takich dokumentów jest uzasadnione.
- 57) Ponieważ cele niniejszej dyrektywy, a mianowicie ustanowienie wspólnych minimalnych norm dotyczących prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności, nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający przez państwa członkowskie, natomiast z uwagi na rozmiary tego środka możliwe jest lepsze ich osiągnięcie na poziomie Unii, Unia może przyjmować środki zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 TUE. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tych celów.
- 58) Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonego do TUE i do TFUE, oraz bez uszczerbku dla art. 4

⁽¹⁾ Dz.U. C 369 z 17.12.2011, s. 14

tego Protokołu, te państwa członkowskie nie uczestniczą w przyjęciu niniejszej dyrektywy, nie są nią związane ani jej nie stosują.

- 59) Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu nr 22 w sprawie stanowiska Danii, załączonego do TUE i do TFUE, Dania nie uczestniczy w przyjęciu niniejszej dyrektywy, nie jest nią związana ani jej nie stosuje. Przyjmują niniejszą dyrektywę:

Artykuł 1

Przedmiot

W niniejszej dyrektywie ustanawia się normy minimalne dotyczące praw podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz osób objętych postępowaniem na mocy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW („postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania”) dostępu do adwokata, do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności.

Artykuł 2

Zakres stosowania

- 1) Niniejszą dyrektywę stosuje się do podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym od chwili poinformowania ich przez właściwe organy państwa członkowskiego, za pomocą oficjalnego powiadomienia lub w inny sposób, o tym, że są podejrzani lub oskarżeni o popełnienie przestępstwa, niezależnie od tego, czy zostali pozbawieni wolności. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do czasu zakończenia postępowania, przez co rozumie się ostateczne rozstrzygnięcie kwestii, czy podejrzany lub oskarżony popełnił przestępstwo, w tym w stosownych przypadkach wydanie wyroku skazującego i rozpatrzenie wszelkich środków odwoławczych.
- 2) Niniejszą dyrektywę stosuje się do osób objętych postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania („osoby podlegające nakazowi”) od chwili ich zatrzymania w państwie członkowskim wykonującym nakaz zgodnie z art. 10.
- 3) Niniejszą dyrektywę stosuje się także, na takich samych warunkach jak przewidziane w ust. 1, do osób – innych niż podejrzani lub oskarżeni – które w toku przesłuchania przez policję lub inny organ ścigania stają się podejrzanymi lub oskarżonymi.

-
- 4) Bez uszczerbku dla prawa do rzetelnego procesu, niniejsza dyrektywa ma zastosowanie jedynie do postępowania przed sądem właściwym w sprawach karnych, w odniesieniu do drobnych przestępstw:
- a) w przypadku gdy prawo państwa członkowskiego przewiduje nakładanie kar przez organ inny niż sąd właściwy w sprawach karnych, a nałożenie takiej kary może być przedmiotem odwołania lub przekazania do takiego sądu; lub
 - b) w przypadku gdy nałożona kara nie może polegać na pozbawieniu wolności;

niniejsza dyrektywa ma zastosowanie jedynie do postępowania przed sądem właściwym w sprawach karnych.

W każdym przypadku niniejszą dyrektywę stosuje się w pełni, gdy podejrzany lub oskarżony został pozbawiony wolności, niezależnie od etapu postępowania karnego.

Artykuł 3

Prawo dostępu do adwokata w postępowaniu karnym

- 1) Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni mieli prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony.
- 2) Podejrzani lub oskarżeni mają prawo dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki. W każdym wypadku podejrzani lub oskarżeni mają dostęp do adwokata począwszy od najwcześniejszego spośród następujących terminów:
 - a) przed ich przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy;
 - b) w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych zgodnie z ust. 3 lit. c);

-
- c) niezwłocznie po pozbawieniu wolności;
 - d) zanim zostali wezwani do stawienia przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim stawią się przed tym sądem.
- 3) Prawo dostępu do adwokata pociąga za sobą, co następuje:
- a) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem, także przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy;
 - b) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do obecności i skutecznego udziału ich adwokata w czasie ich przesłuchiwanie. Taki udział musi być zgodny z procedurami określonymi w prawie krajowym, pod warunkiem że takie procedury pozostają bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania odnośnego prawa i dla jego istoty. Jeżeli adwokat bierze udział w przesłuchaniu, fakt ten jest odnotowywany, z wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem krajowym danego państwa członkowskiego;
 - c) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli co najmniej prawo do obecności swojego adwokata podczas następujących czynności dochodzeniowych lub dowodowych, w przypadku gdy czynności te są przewidziane w prawie krajowym oraz jeżeli dla danej czynności jest wymagana lub dozwolona obecność podejrzanego lub oskarżonego:
 - (i) okazania w celu rozpoznania;
 - (ii) konfrontacji;
 - (iii) eksperymentów procesowych polegających na odtworzeniu przebiegu przestępstwa.
- 4) Państwa członkowskie dokładają starań, aby udostępnić informacje ogólne mające ułatwić podejrzanym lub oskarżonym uzyskanie dostępu do adwokata.

Niezależnie od przepisów prawa krajowego dotyczących obowiązkowej obecności adwokata, państwa członkowskie wprowadzają niezbędne rozwiązania, by zapewnić podejrzanym lub oskarżonym, którzy zostali pozbawieni wolności, możliwość skutecznego skorzystania z prawa dostępu do adwokata, chyba że takie osoby zrzekły się tego prawa zgodnie z art. 9.

- 5) W wyjątkowych okolicznościach i jedynie na etapie postępowania przygotowawczego państwa członkowskie mogą zastosować czasowe odstępstwo od stosowania ust. 2 lit. c), w przypadku gdy oddalenie geograficzne podejrzanego lub oskarżonego uniemożliwia zapewnienie prawa dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki po pozbawieniu go wolności.
- 6) W wyjątkowych okolicznościach i jedynie na etapie postępowania przygotowawczego państwa członkowskie mogą zastosować czasowe odstępstwo od stosowania praw przewidzianych w ust. 3, w zakresie, w jakim jest to uzasadnione – w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy – jednym z następujących istotnych powodów:
 - a) w przypadku pilnej potrzeby zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby;
 - b) w przypadku konieczności podjęcia przez organy ścigania natychmiastowego działania w celu niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek.

Artykuł 4

Poufność

Państwa członkowskie respektują zasadę poufności porozumiewania się pomiędzy podejrzanymi lub oskarżonymi a ich adwokatem przy korzystaniu z prawa dostępu do adwokata przewidzianego w niniejszej dyrektywie. Takie porozumiewanie obejmuje spotkania, korespondencję, rozmowy telefoniczne oraz inne formy porozumiewania się, dozwolone na mocy prawa krajowego.

Artykuł 5

Prawo do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności

- 1) Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni, którzy zostali pozbawieni wolności, mieli prawo do tego, aby, na ich życzenie, przynajmniej jedna wskazana przez nie osoba, na przykład krewny lub pracodawca, została niezwłocznie powiadomiona o pozbawieniu ich wolności.
- 2) Jeżeli podejrzany lub oskarżony jest dzieckiem, państwa członkowskie zapewniają, aby osoba, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska, została jak najszybciej poinformowana o pozbawieniu wolności oraz o jego powodach, chyba że byłoby to sprzeczne z celem najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, w którym to przypadku powiadamia się inną stosowną osobę dorosłą. Do celów niniejszego ustępu za dziecko uznaje się osobę, która nie ukończyła osiemnastego roku życia.
- 3) Państwa członkowskie mogą zastosować czasowe odstępstwo od stosowania praw określonych w ust. 1 i 2, w przypadku gdy jest to uzasadnione – w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy – jednym z następujących istotnych powodów:
 - a) pilną potrzebą zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby;
 - b) pilną potrzebą zapobieżenia sytuacji, w której postępowanie karne mogłoby zostać narażone na znaczący uszczerbek.
- 4) W przypadku gdy państwa członkowskie stosują czasowe odstępstwo od stosowania praw określonych w ust. 2, zapewniają, aby o pozbawieniu dziecka wolności został niezwłocznie poinformowany organ odpowiadający za ochronę dzieci i dbanie o ich dobro.

Artykuł 6

Prawo do porozumiewania się z osobami trzecimi w czasie pozbawienia wolności

- 1) Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni, którzy zostali pozbawieni wolności, mieli prawo do porozumiewania się bez zbędnej zwłoki z co najmniej jedną wyznaczoną przez siebie osobą trzecią, na przykład z krewnym.
- 2) Państwa członkowskie mogą ograniczyć lub odroczyć wykonywanie prawa, o którym mowa w ust. 1, z uwagi na nadrzędny interes lub proporcjonalne wymogi operacyjne.

Artykuł 7

Prawo do porozumiewania się z organami konsularnymi

- 1) Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni, którzy nie są ich obywatelami i którzy zostali pozbawieni wolności, mieli prawo do tego, by organy konsularne państwa, którego są obywatelami, zostały powiadomione bez zbędnej zwłoki o pozbawieniu ich wolności, oraz miały prawo do porozumiewania się z tymi organami, jeśli sobie tego życzą. Jednak w przypadku gdy podejrzani lub oskarżeni mają dwa obywatelstwa lub więcej, mogą wybrać, które organy konsularne mają być powiadomione o pozbawieniu ich wolności i z którymi chcą się porozumiewać.
- 2) Podejrzani lub oskarżeni mają również prawo do odwiedzin ze strony swoich organów konsularnych, prawo do rozmowy i korespondencji z nimi oraz prawo do tego, by organy te zajęły się organizacją ich zastępstwa procesowego, pod warunkiem że organy te wyrażają na to zgodę, a podejrzani lub oskarżeni sobie tego życzą.
- 3) Wykonywanie praw określonych w niniejszym artykule może podlegać przepisom lub procedurom krajowym, pod warunkiem że takie przepisy i procedury umożliwiają pełną realizację celów, dla których prawa te przewidziano.

Artykuł 8

Ogólne warunki stosowania czasowych odstępstw

- 1) Odstępstwa czasowe stosowane na mocy art. 3 ust. 5 lub 6 albo na mocy art. 5 ust. 3:
 - a) muszą być proporcjonalne i nie mogą wykraczać poza to, co jest konieczne;
 - b) muszą być ściśle ograniczone w czasie;
 - c) nie mogą opierać się wyłącznie na rodzaju lub wadze zarzucanego przestępstwa; ani
 - d) nie mogą naruszać ogólnej rzetelności postępowania.
- 2) Na czasowe odstępstwa na mocy art. 3 ust. 5 lub 6 można zezwolić jedynie w drodze należytej uzasadnionej decyzji podjętej w trybie indywidualnym przez organ sądowy lub przez inny właściwy organ, pod warunkiem że decyzja ta może podlegać kontroli sądowej. Należytej uzasadnioną decyzję odnotowuje się, wykorzystując procedurę protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego.
- 3) Na czasowe odstępstwa na mocy art. 5 ust. 3 można zezwalać jedynie w trybie indywidualnym organ sądowy lub inny właściwy organ, pod warunkiem że decyzja ta może podlegać kontroli sądowej.

Artykuł 9

Zrzeczenie się praw

- 1) Bez uszczerbku dla prawa krajowego nakładającego wymóg obowiązkowej obecności lub pomocy adwokata państwa członkowskie w odniesieniu do każdego zrzeczenia się prawa, o którym mowa w art. 3 i 10, zapewniają, aby:
 - a) podejrzanemu lub oskarżonemu udzielono ustnie lub pisemnie jasnych i wystarczających informacji w prostym i zrozumiałym języku na temat treści danego prawa i możliwych konsekwencji zrzeczenia się go; oraz

-
- b) zrzeczenie się praw dokonane zostało w sposób dobrowolny i jednoznaczny.
- 2) Zrzeczenie się praw, którego można dokonać pisemnie lub ustnie, jak również okoliczności, w których zrzeczenie nastąpiło, odnotowuje się, wykorzystując procedurę protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego.
- 3) Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mogli odwołać zrzeczenie się praw na każdym etapie postępowania karnego, a także zapewniają, aby zostali oni poinformowani o tej możliwości. Takie odwołanie staje się skuteczne z chwilą jego dokonania.

Artykuł 10

Prawo dostępu do adwokata w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania

- 1) Państwa członkowskie zapewniają, aby osoba podlegająca nakazowi miała w państwie członkowskim wykonującym nakaz prawo dostępu do adwokata przy zatrzymaniu dokonany na mocy europejskiego nakazu aresztowania.
- 2) W odniesieniu do treści prawa dostępu do adwokata w państwie członkowskim wykonującym nakaz osobie podlegającej nakazowi przysługują w tym państwie członkowskim następujące prawa:
- a) prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby podlegające nakazowi mogły skutecznie wykonywać przysługujące im prawa, a w każdym przypadku niezwłocznie po pozbawieniu ich wolności;
- b) prawo do spotkania z reprezentującym je adwokatem i do porozumiewania się z nim;
- c) prawo do obecności i udziału ich adwokata w czasie przesłuchania osób podlegających nakazowi przez organ sądowy wykonujący nakaz, zgodnie z procedurami przewidzianymi w prawie krajowym. W przypadku gdy adwokat uczestniczy w przesłuchaniu, jest to odnotowywane, z

wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego.

- 3) Do postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania w państwie członkowskim wykonującym nakaz stosuje się odpowiednio prawa przewidziane w art. 4, 5, 6, 7, 9 oraz – jeżeli zastosowanie ma czasowe odstępstwo na mocy art. 5 ust. 3 – art. 8.
- 4) Właściwy organ państwa członkowskiego wykonującego nakaz informuje osoby podlegające nakazowi, niezwłocznie po pozbawieniu ich wolności, informację, że mają one prawo do ustanowienia adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz. Zadaniem adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz jest wspomaganie adwokata w państwie członkowskim wykonującym nakaz poprzez udzielanie mu informacji i porad w celu skutecznego skorzystania przez osoby podlegające nakazowi z przysługujących im praw na mocy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW.
- 5) W przypadku gdy osoby podlegające nakazowi chcą skorzystać z prawa do ustanowienia adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz, a nie mają jeszcze takiego adwokata, właściwy organ w państwie członkowskim wykonującym nakaz bezzwłocznie informuje o tym właściwy organ w państwie członkowskim wydającym nakaz. Właściwy organ tego państwa członkowskiego przekazuje osobom podlegającym nakazowi, bez zbędnej zwłoki, informacje mające ułatwić im ustanowienie tam adwokata.
- 6) Prawo osoby podlegającej nakazowi do ustanowienia adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz pozostaje bez uszczerbku dla terminów określonych w decyzji ramowej 2002/584/WSiSW oraz dla obowiązku organu sądowego wykonującego nakaz polegającego na podjęciu – z uwzględnieniem tych terminów i warunków określonych w tej decyzji ramowej – decyzji, czy dana osoba ma zostać wydana.

Artykuł 11

Pomoc prawna z urzędu

Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla prawa krajowego dotyczącego pomocy prawnej z urzędu, stosowanego zgodnie z Kartą oraz EKPCz.

Artykuł 12

Środki naprawcze

- 1) Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym, jak również osoby podlegające nakazowi w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania miały do dyspozycji na mocy prawa krajowego skuteczny środek naprawczy w przypadku naruszenia ich praw przewidzianych w niniejszej dyrektywie.
- 2) Bez uszczerbku dla krajowych przepisów i systemów dotyczących dopuszczalności dowodów państwa członkowskie zapewniają, aby w postępowaniu karnym przy ocenie wyjaśnień złożonych przez podejrzanych lub oskarżonych lub dowodów uzyskanych z naruszeniem ich prawa dostępu do adwokata lub w przypadkach, gdy zezwolono na odstępstwo od tego prawa zgodnie z art. 3 ust. 6, przestrzegane były prawo do obrony i prawo do rzetelnego postępowania.

Artykuł 13

Osoby wymagające szczególnego traktowania

Państwa członkowskie zapewniają, aby przy stosowaniu niniejszej dyrektywy uwzględniane były odrębne potrzeby podejrzanych i oskarżonych wymagających szczególnego traktowania.

Artykuł 14

Nieobniżanie poziomu ochrony

Żaden z przepisów niniejszej dyrektywy nie może być rozumiany jako ograniczający lub umniejszający prawa i gwarancje procesowe, które są zapewnione na mocy

Karty, EKPCz lub innych stosownych przepisów prawa międzynarodowego lub prawa któregośkolwiek z państw członkowskich zapewniającego wyższy poziom ochrony.

Artykuł 15

Transpozycja

- 1) Państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy w terminie do dnia 27 listopada 2016 r. Niezwłocznie powiadamiają one o tym Komisję.
- 2) Przepisy przyjęte przez państwa członkowskie zawierają odniesienie do niniejszej dyrektywy lub odniesienie takie towarzyszy ich urzędowej publikacji. Metody dokonywania takiego odniesienia określone są przez państwa członkowskie.
- 3) Państwa członkowskie przekazują Komisji tekst przepisów prawa krajowego przyjętych w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą.

Artykuł 16

Sprawozdanie

Do dnia 28 listopada 2019 r. Komisja przedkłada Parlamentowi Europejskiemu i Radzie sprawozdanie, w którym oceni, w jakim stopniu państwa członkowskie podjęły środki niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy, w tym przedstawi ocenę stosowania art. 3 ust. 6 w związku z art. 8 ust. 1 i 2; do sprawozdania tego załącza, w razie potrzeby, wnioski ustawodawcze.

Artykuł 17

Wejście w życie

Niniejsza dyrektywa wchodzi w życie dwudziestego dnia po jej opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

Artykuł 18

Adresaci

Niniejsza dyrektywa skierowana jest do państw członkowskich zgodnie z Traktatami.

Sporządzono w Strasburgu dnia 22 października 2013 r.

W imieniu Parlamentu Europejskiego

M. SCHULZ

Przewodniczący

W imieniu Rady

V. LEŠKEVIČIUS

Przewodniczący

Wydrukowano w styczniu 2016 r.

Publikacja ta powstała przy wsparciu finansowym z programu Unii Europejskiej Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych.

